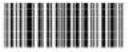

דחקה

ג'ורג' בארקר • רבקה מרים • מרסל פרוסט • יותם בנשלום • ברוך שנפלד • אהרן שבתאי • דורותי פארקר • עמינדב דיקמן • אמה לזרוס • ויליאם שיקספיר • בועז יזרעאלי • אבו אלעלאא אל-מערי • עודד וולקשטיין • יהודה ויזן • הנס כריסטיאן אנדרסן • בלהה רובינשטיין • פייר בומשרה • טינו מושקוביץ • סטפן מלרמה • כריסטיאן פריכטגוט גלרט • ג'ון מילטון • אלה נובק • גבריאל פרייל • סמואל באטלר • צור ארליך • דוד אבידן • פובליוס פפיניוס סטאטיוס • איוון אנדרייביץ/ קרילוב • אגאתיאס • לריסה מילר • שירן בק • לודוויג גוטהרד קוזגרטן • נתן רון • אלינעווער ברגר • אלן גינסברג • פורד מדוקס פורד • ויסנטה אוידוברו • עמית בן עמי • משה אלחנתי • פצי'פיקו מססי • דאי וואנג'ישו • יונתן לוי • טדי פסברג • אולגה סונקין • ג'יין אוסטן • עדו ניצן • איימי לואל • אלכסיי קרוצ'וניך • אלי שטרן • אמרן גלעדי • גוסטב לה בון • רועי צייקי ארד • המרקיו דה סאר • ישראל יהושע זינגר • משה רון • אינס מולדבסקי • עידו בסוק • יפתח בריל • דוד ברגלסון • ליאו מלור • רעואל שועלי • קארסון מקקאלרס • אביעד שטיר • אודי טאוב • יאקוב גרים • אילאור פורת • יעקב שמואל ביק • אלפונס דה למרטין • אלישע הוכמן • ישראל המאירי • רופינוס • יעקב מישורי • משה הכהן ריכרסון • יעל בן-ישראל • סמואל בקט • עירד בן יצחק • ננה אריאל • אוין דלקרואה • עינת מרבך-בר • פרנסיס בייקון • אלעד גד נבון • יונתן מאיר • ניקולאס גומס דאווילה • שמעון לוי • תומאס ארנסט יום • רוברט קרילי • אברהם נוברשטרן • אלינה פיליפ • דוידריוס ארסמוס • גיא קמפינסקי • יוסף צבי רימון •

על הכריזה בנאמן (Beauvoir) יצור מיתולוגי, שוד
 מפורסם עם סוס ערבות להפליין על אריכו, Kugelberg
 .Biblicus, G.1, 1911, S. 100, C. F. 100

1 130000080 9
 דאטאקוד 1130-80
 מחיר מומלץ ₪ 69

שלוש תמונות על תעלולי החסידים

בשנת 1953 פרסם דב סדן כתביד קטן ופרובוקטיבי בשם 'חזיוני התול': כתב-יד מגנזי פרל' (מזכרת לוי: ספר זכרון לכבוד הרב ד"ר לוי פרוינד ז"ל, תל-אביב תשי"ד, עמ' 96-108), כתביד שמשום מה נבלע ונעלם ולא זכה להתיחסות של ממש. בשל יופיו וחשיבותו של החיבור הקצר טרחנו להדפיסו בשנית באופן מדוקדק על פי כתביהיד שנתגלה מחדש לאחרונה (הספרייה הלאומית בירושלים, אוסף שבדרון). החיבור הגיע אלינו באופן חלקי, הוא עלום שם וגם שם המחבר לא נרשם עליו, אך הקשרו ברור ופשוט: הופעת ספר זר ומשונה בשם ספר שבחי הבעש"ט בקאפוסט תקע"ה (שלהי שנת 1814) והופעת המקבילה שלו ביידיש באוסטרהא תקע"ו (1816). שבחי הבעש"ט היה ספר מלא בנפלאותיו של ישראל בעל שם טוב המבהילים את נפש הקורא. היה זה ניסיון ראשון, על דרך ההגיגורפיה, לתאר את דמותו של הבעש"ט בשעה שכבר רבים נתלו בשמו והפיצו את תורת החסידות: קמו חצרות חדשים לבקרים ואדמו"רים חדשים צצו בכל מקום ואתר. היה צורך בסיפורו של המייסד ובשבחיו, כמעין ספרות תעמולה, היה צורך לגולל את נפלאות הבעש"ט ולהציגו כמעין אר"י חדש, כדמות שהצדיקים של היום הם נכדיו (על ההיסטוריה של ספר זה ראו יונתן מאיר, דמותו המיתולוגית של הבעש"ט: שלושה הרצאות, ירושלים תש"פ). אין פלא שהמשכילים קפצו על הספר כמוצאי שלל רב והרבו ללעוג עליו על דרך הפולמוס, הסאטירה והפארודיה. הם דימו שקעקוע דמותו של הבעש"ט ולעג לשבחיו יבריחו את הבריות מהצדיקים החיים. לפנינו שלושה תמונות (היינו חזיונות או סצנות) סאטיריות על מפגש בין אנשים פשוטים לאדמו"רים חסידים עושי פלא שנתלו בשמו של הבעש"ט, שברקע עומד ספר שבחי הבעש"ט המשמש כמקור השראה למעשי נסים מדומים וכספר קדוש בעל סגולות. שלושה התמונות נרשמו בין השנים 1816-1824. יש כאן ניסיון להראות כיצד מתהווים שבחי צדיקים וכיצד בפועל מתבצעות נפלאות הצדיקים במציאות העכורה. או במילים אחרות: כיצד מתנהלים הצדיקים בערמה ומנצלים את הבריות, וכיצד הם עוטפים את מעשיהם הגסים בסיפורי פלא נוסח שבחי הבעש"ט. אלו תמונות ממש (קטעי מחזה עם הוראות בימוי) לכאורה בלשון הדיבור (היה זה חידוש לכתוב באופן זה בעברית!). הסצנה הראשונה מתארת שיר שבח ששרים החסידים עם צאת אדמו"ר מהמקוה; הסצנה השנייה מתארת הכתרה של אחד הצדיקים ומעין דין ודברים לבחון אם הוא ראוי להצטרף לכנסיית הצדיקים ולהקרא צדיק אמיתי (במעין ארמית

פסבדררזוהרית, שלמעשה אינה ארמית כלל); ואילו הסצנה השלישית מתארת בקשת עזרה מאדמו"ר ('הרבן' או 'רבינא') שהוא 'נכד הבעש"ט'. נראה שנמזות כאן דמויות היסטוריות ידועות וצדיקים במקומות ספציפיים. אך חשיבות הטקסט העומד לפניכם הוא לא רק בתכנו, בלשונו, בסגנונו ובהקשר שבו נכתב, ועיקר חשיבותו במחברו – הוא יעקב שמואל ביק (1772-1831), ממשכילי גליציה הנודעים (נוסח החיבור שבידנו נרשם בכתבדיו ממש ומקורו בספרייתו של יוסף פרל). ביק נע בין עולמות מורכבים למדי: העולם הרבני נוסח גאליציה, העולם החסידי ועולם ההשכלה. הוא הכיר היטב את החסידות ובכתביו המוקדמים הרבה ללעוג לה, אך עד מהרה נטה מתוך רוח רומנטית לראות בחסידות תנועה לגיטימית שאין להאבק בה (כשם שבא להגן על לשון יידיש), עד שתקפו אותו משכילים אחרים ש'התחסד'. ודאי שחשש בשלב זה מהפצת חיבורו הסאטירי המוקדם שכבר הועתק בידי משכילים שונים. היה זה מסוג הטקסטים שמשכילים צעירים קראו בחבורה בכדי להתלוצץ, טקסט שהועבר מיד ליד, וטקסט שיוסף פרל היה ממהר גם להדפיס. אין פלא אם כן שברגע ששמע שמתכוונים להדפיס את הדברים מיהר לכתוב ליוסף פרל שישב לו את כתב־היד והתרה בו שלא להדפיסו. פרל אמנם לא השיב את כתב־היד (ובזכות זה נשמר בדינו עותק) אך הוא מיהר לענות לביק ביולי 1826 וכתב: 'זה שתי שנים שלא היה בידי הכת"י (עם הסצינות) שמסר לי כבודו וגם לא נתתיו לאיש. ובכן לא נכונה השמועה, שמסרו לו בשם מר יברובר, שבדעתי להוציאו לאור כדי להבאיש ריחו בעיני החסידים או בכדי להרחיקו מהחסידות אשר כפי הנשמע משכה את לבו בימים האחרונים. יוכל כב' להאמין לי, שלא נודע לי דבר מכל זה ואין דרכי בכך להשתמש באמצעים כאלה. ואני הלא מלתי אמורה מכבר, שבזמן לא כביר תמלא כל ארץ פולין את החסידים, ומה איכפת לי אם על אלפי החסידים יתוסף עוד איש אחד? מדוע יאיימו עליו על לא דבר? ולמה יפריעו את מנוחתו? יהיה נא כב' שקט ברוחו ואל ישים לב לשמועות שוא כאלה, והנני, לכשירצה, יידו כאז וכקדם...' (המקור הגרמני באותיות עבריות נדפס בתוך: ישראל וויינלעז, 'יוסף פערלס לעבן און שאַפֿן', יוסף פערלס יידישע פתבים, ווילנע 1937, עמ' XXXVII-XXXVI; ובתרגום לעברית: הנ"ל, 'מתוך יומנו של יוסף פרל: מכתבים', העולם, שנה 16, גיליון לז (כ"ב אלול תרפ"ח), עמ' 715-716; גיליון לח (ו' תשרי), עמ' 737-738). עולמו המורכב של ביק, שכדאי לדקדק בו, תואר בהרחבה בידי שמואל ורסס ('יעקב שמואל ביק, דער בלאַנדזשענדיקער משכיל', וואַכשטיין־בוך: זאַמלבוך צום אָנדענק פֿון ד"ר בערנהאַרד וואַכשטיין, 1868-1935, ווילנע 1939, עמ' 505-536; 'בין שני עולמות: יעקב שמואל ביק בין השכלה לחסידות – עיון מחודש', מגמות וצורות בספרות ההשכלה, ירושלים תש"ן, עמ' 110-159). יש גם כתב־יד שלם, מעין פנקס המכיל את רשימותיו של ביק, שנותר גנוז עד היום (פנקס טיטוט, אגרות ושירים, הספרייה העירונית, פרנקפורט דמיין, מחלקה עברית, תיק 11; צילומו בספרייה הלאומית בירושלים, F26448. מעט מתוכו

נדפס בידי אפרים קופפר, 'יעקב שמואל ביק לאור תעודות חדשות', גלעד ד-ה [תשל"ט], עמ' 535-547). אך די לנו כרגע בטקסט המוקדם העומד לפנינו שהוא בבחינת פנינה אנטייחסידית בלתי־נודעת. ההדרנו את החיבור מחדש על פי כתביהיד (בנוסף שהדפיס דן נתבלבל סדר הדברים וחלו שיבושים בטקסט). פתיחת ראש תיבות וקיצורים, כמו גם ביאורי מילים והסופות אחרות, סומנו בין שני קווים וְכאלו.

דברי המביא לבית הדפוס: **יונתן מאיר**

[תמונה ראשונה]

(ערב שבת רחוב המרחץ בעיר חבלוטש, ר' ישראלקנא יוצא מבית המרחץ והמון עם נאספים משתי קצות הרחוב לראות הרבן בצאתו מבית הטבילה. – הרבן יושב במרכבה מעוטף בבגדי משי ורקמה, וכובע של צובל בראשו, לפניו הולך שמעיה הגבאי אוחז בידו הלולקה ומקטרתו הגדולה. וסגן הגבאי בצד שמעיה נושא הכיס מלא טוטין וטבק. ואחריהם ג"כ וגם כן לפני המרכבה שני כתות מנגנים, וסביבות המרכבה יהודים טובים שזכו להיות יחד במקוה עם הרבן ואחורי המרכבה הולכות נשים צדקניות, ולפניהן רחלי די פרומא אשת ר' יעקב הלמדן, ופרומיט די קלוגי אשת ר' שמעון החולה. ידי שניהן אוחזות בכתונת מלא זיע שקנו מהגבאי לפני בית המרחץ בדמים יקרים, זאת אומרת כולה שלי וזאת אומרת נחלקה בינינו ואני אתן חצי שו"י וצועדת למשפט הצדיקים האמיתים בכפיפת קומה).

המנגנים – (כת אחת מנגנת ומרקדת)

לקראת הצדיק האמיתי רון השמיעו
לקראת הצדיק האמיתי בגרון הריעו !

כת שנית

אנשי שלומינו ! עתה לנו תקוה
רבינו הקדוש יוצא מן המקוה
עתה על עונותינו נשיג מחילות
רבינו הקדוש טבל ש"י טבילות !

(כת א' וב')

לקראת הצדיק האמיתי רון השמיעו
לקראת הצדיק האמיתי בגרון הריעו !

(כת א')

מלאכי מעלה ! ברחו מלמעלה מהרה !
לימין לשמאל הרחיקו, חושו ! עופו !
הנה הצדיק מתחיל לומר תורה
אז בהבל פיו כלכם תשרפו.

(כת א' וב')

לקראת הצדיק האמיתי רון השמיעו
לקראת הצדיק האמיתי בגרון הריעו !

(כת ב' מנגנת ומרקדת בכח)

מהיר בדת אַל, ומורה אין כמוהו
את האסור מתיר, והמותר יאסרהו
ואף אם יחליף תורת ד' וימיר דתו
צדיק אמיתי הוא והלכה כמותו.

(כל העם מרננין בכח גדול)

אף אם יחליף תורת ד' וימיר דתו
צדיק אמיתי הוא והלכה כמותו.
לקראת הצדיק האמיתי רון נשמיע
לקראת הרבילעב בגרון נריע
עתה טוב לנו עתה לנו תקוה
כי בודאי התפלל בהיותו במקוה
עתה על כל עונותינו נשיג מחילות
הרבי שיחיה טבל ש"י טבילות.

הגבאים (משמיעים קול רנה)

מי לו לגשת בחצרות השרים,
ואין בפיו מענה, ולא ימצא שומע,

מי לו לשכור מזיגות, לחכור כפרים,
אך אצל הרבי שיחיה יקנה קמיע.

(בכח גדול אומרים זה)

מושל בעוז עולם, מעות! מעות!
על הלבבות ימלוך, ויישר הדעות,
לכן הטוב שבמתנות יהיה המעות,
כי הוא מבטל כל גזרות הרעות,
ואם אין לכם מעות מזומנים,
גנבו, והביאו עדי נשיכם בסתר סתרים,
גם זה יטיב בעיני עליון שבעליונים,
יותר מחלב כבשים ומדם פרים.

(כל העם יחד)

לקראת הצדיק האמיתי בגרון הריעו!
לקראת הצדיק האמיתי רון נשמיע!

(ומנגנים ככה עד שבא הרבן לביתו ולחדרו)

[תמונה שניה]

(יום ראשון – אחר חצות היום – בית הגביר ר' שמעון החולה – שמעי' הגבאי של
ישראלקאנא בא בחפזן ואומר בשמחה לפרומיט דיא קלוגי אשת ר' שמעון הנ"ל)

עבודה גדולה עבדתי, ופעולה יתירה פעלתי, וטרחה רבה טרחתי להוציא
מכח אל הפועל, את חפץ לבך, והוא הדבר הגדול, שבעוד שעה אחת
יכתירו כל הצדיקים האמיתים אשר כעת פה בעיר הזאת את בעלך הגביר

המקובל נ"י אנו יאירו לצדיק אמיתי ויתנו בו הכחות העליונות לעשות נסים ונפלאות כאחד מהגדולים שבגדולים, והנסיעות אליו יהיו כנסיעות לצדיק אמיתי, ופדיונותיו וקמיעותיו בחונן בדוקין ומנוסין יהיו, לא יערכו זהב ופז רב, כמה ישמח לב בעלך שבעוד שני שעות יוכל לעשות פדיון לעצמו, ולכתוב קמיע לצרכו! אכן יעלה יותר מן ארבעה מאות רובל, בהחשב כל הוצאות לעשרה הצדיקים ולגבאיהם ולסופריהם ולנשים צדקניות שלהם. הכלל, צריך אתה ליתן בידי ששה מאות רובל, לכי מהרי והודיעי זאת לבעלך והכיני סעודה גדולה כסעודת שלמה בשעתו, לכי אל תעשי שהיות, כי דבר זה יעשה פעם אחת ביובל, ויש פה כמה גבירים המשתוקקים לדבר הנכבד הזה, לכי לא אוכל לסבול השהיות.

פרומיט

להסכמת בעלי אין אני צריכה. הכי קראו שמי פרומיט דיא קלוגי, כי חכמתי מתג ורסן בלחיי בעלי – אכן גם הוא בוער בהתלהבות שאין לשער להגיע למעלה רמה למדרגת צדיק אמיתי, (פותחת תיבה קטנה ולוקחת ג' שקים קטנים, ותתן ביד שמעיה) הא לך צרוורת המעות כחפצך ובעוד שעה אחת תמצא הכל מוכן ומזומן לסעודה.

(שמעיה הולך לו עם המעות, וגם היא תמהר להודיע הבשורה הטובה לבעלה השוכב בחדר הפנימי שלו)

(חדר גדול בבית הגביר ר' שמעון החולה. שלחן ערוך במעדנים, ובמאכלים שונים, וביינות משובחים, מטה קטנה שעליה נשען ר' שמעון, ופרומיט יושבת בצדו. – שמעיה פותח הדלת במהירות, ומודיע ביאת המכתירים. – הצדיקים באים, אחד, אחד, לפי מדרגת קדושתם הנודע מסוף העולם ועד סופו, ואצל כל צדיק הולך הגבאי שלו, והסופר שלו, ולפי מדרגתם הנ"ל יושבין כן סביב השלחן לאכול, ראש הכניסיה בראש, ואצלם מוצבת מטה של ר' שמעון, וסביב לו יתר הצדיקים, הסופרים עומדים מרחוק, בימינם קלף, ובשמאלם קולמסין, הגבאים בשמאלם לביבות, ובימינם בוטעליות ובקבוקים יין שרף המובא מברעסלא. ובידי הנשים הצדקניות שבאו, בייגעל וספרי השבחין ושבחי הבעש"ט מועתקים ללשון דייקן וידישו. – פרומיט גם היא נצבת אצל הנשים. ואחרי כן נוטלים כלם ידים ומברכין ברכת נטילת ידים והמוציא, ושותין יי"ש בכוסות מחזיקים רביעית הלוג והצדיק ראש הכניסיה מתחיל בקול רם ובנענועי הגוף ואומר)

ר' נחמדל אר' נחמן מברסלבא הודיע לנו שרשב"י קידש את לשון תרגום ארמיתא, לכן גם אנו עתה נקדש במקודש;

צדיקיא אמיתיא! רבניא חכימא! חכמי קבלתא דהדין כנשתא! ואתון סופריא! וגבאיא! ונשי צדיקיא דפעלין רצונא דצדיקיא אמיתיא! שלמא לכון כלכון! והדרא, וכספא, וזהבא, ושבעא וענוגא, וחשקא למאכלא ולמשתא! נפשאי מאוד תתפלא על חכמתא דנן, היא חכמת צדיקיא אמיתיא, ועשיות פדיוניא ומכתב דשבחיא וסיפורי מעשיותיא. כמה טבא מחשבתא והמצאתא דין! ורביתא ניסין ונפלאין – ומן דין ימצאו מזוני ופרנסתא כמה וכמה אנשיא, מסוף עלמא ועד סופה והמון המוניא. אינשין ונשיא, גדולים וקטניא רצין בצרתהון אחרנא, ומבקשין רפואתנא ופדיונותנא, ונחנא בעיניהון כבר אלהין ורצון דנן מתעביד וימשול על שרין ופרמתיין לכן הוא מסטרא דימינא, ומסטרא דחוכמתא, לחוש על בריאותנא, ועל גופנא, ועל כבודנא, ולהרבות כספנא וזהבנא, גם מנין ולבושין דכסף, ומנין ולבושין דדהב. ולשמור מאוד דלא לקבל בכנשתא דנן – רק אנשין חכימין, וראוין לשבת באתר קדישא דכנשתא דנן! – ועבור זה אתון מתכנשין כעת לחקור ולדרוש אם גבר דין רב שמעון תמימא ראוי לכתרא דנן קדישא. ולשאל ולחקור יתיא בכל אופני דאופניא!

(לוקח מפה המיועדת לקניוח החוטם, ונותן על כוס יין שרף, ובידו השמאלית מפשיל את רוק השפתים מעל הפה, ואז מוצץ היי"ש ושותק)

ר' זעלקינא

אם רשותא והורמנא ניתן לי מרישא דכנשתא ומן רבניא צדיקיא אמיתיא, ומעומדים סביבנא אשאל חברנא דין דתאב למכנס בכנשתא קדישא דנן, אם הוא דבר הכרחתא לגמור תלמודא ופוסקאי ואורייתא, בגין דלהוי יהודי טבא אהיינו צדיקין?

רחל די פרומא (שואלת את שמעיה לאמור)

מה מדברים כעת הצדיקים? אינני מבינה לשונם כלל.

שמעיה

דבר זה עמוק מהבנתך! אומרים כעת חתיכות זוהר.

ראש הכנסיה

יהי שתיקה ! (ויהי כן)

ר' שמעון (בקול נמוך וברעדה)

רבנא צדיקא דין שאלני אם הכרחתא לגמור תלמודא ופוסקאי בגין דלהוי יהודי טבא ? על דין אימור דלית הכרחא כלל וכלל, ותא חזי הבעש"ט צוקלהה בעצמא היה עמא דארעא, ולא ידע מן דין כלום, ובכל זאת היה צדיקא דצדיקא ונהורא ונהורא ואף בחיוהי התפשט גשמא דליה ועלה לשמי שמיא. שמע מניה דליכא ממשא בלימודא דין, בגין דאית ביה חוכמתא דעלמא, ושכלא דבר נש דמשכלל דרכוהי בי' משכלל דרכוהי בחקירתא וינפל לסוף לתהום רבא דפולסיפא חשיכא.

הכנסיה (שותין ואומרים)

טב ! טב ! טב ! צדיקא אמיתא חדתא טב מאוד מתרין ראוי ! ראוי ! ראוי
למכנש בכנשתא דנן !

ר' חיימקינא

בהורמנא דריש כנישתא אשאל לצדיק אמיתי דין : מה לנא למפעל עם אנש
דנפל לחולי קדחתא ?

ר' שמעון

יתן פדיוניא ! יתלוש קבריא אישתטח על קברים ! ויסע לצדיקיא !

הכנסיה

טב טב טב ! צדיקא אמיתא חדתא טב מאוד מתרין נאה נאה נאה למכנש
בכנשתא דנן !

ר' ישראלקינא

ומה למפעל לאתתא דנפלה לחולי שודפנא ?

ר' שמעון

לצדיקיא תסע ! וקבריא תתלש ! ופדיוניא תתן !

הכנסיה

טב ! טב ! טב ! טב לחדא צדיקא דין מתרין ראוי ונאה ויפה לכנוס בכנשתא
דנן !

ר' לאבאנא

על חולשתא דלעיל צדיקא אמיתא חדתא, ממלל נפלאין, ברם אם תתענגין,
אתון צדיקין אמיתין, וסופריא וגבאיא, ונשי צדיקא, דזכין למהוי בהדין
כנישתא, במילולא דלי, ולא ינפול עליכון שינתא דעצלותא עם גיהוקין
ופיהוקין, חבריא דעצלותא, כידוע ליודעיא; יהוי לי הורמנא מרישא
דכנשתא לשאול עוד שאלתא חדא. — אתמול נפל בדיא דלי, יהודי טבא,
חולה לחדא, ושכיב מרע. דאית לו קדחתא חזקא, ורישא כאבא לי' וכאבין
חזקין בתרין צלעותוהי, דלא יכל למנשב רוחא, ולא יכול למרחף רחופתא,
והוא כבר נתן, ונסע, ותלש, עתה צדיקא חדתא אמור מה למפעל ?

ר' שמעון

כגונא דעד יומא דין נסע, כן עוד יסע, כגונא דעד השתא נתן, כן עוד יתן,
וכגונא דעד כאן תלש, כן עוד יתלש.

ר' לאבאנא

ואם מסרבא חולשתא למיזל, ולא שוי' ליבה לפתגמא דין; כל קבל דבא

חולשתא רבא ועקשנתא ?

ר' שמעון

מאה פעמים יסע ! מאה פעמים יתלש ! ואלף פעמיא יתן !

הכנסיה (בכח)

יחיה ! יחיה יחיה ! מאה פעמים יחיה ! יחיה וחיילים יגבר, הצדיקי האמיתי
החדש שכך יפה מדבר !

ראש הכנסיה (לוקח ספר השבחין ושכחי הבעש"ט מיד רחלי)

התשבע למינטר ית חקיא קדישיא דכנשתא דין בכל חושיא ובכל רעיוניא ?
בספרא קדישא הדין.

ר' שמעון (נותן ימינו על הספר)

נשבע אני !

ראש הכנסיה

להיות בכל דרכיא אחרי דעתנא, עתיקא וקדישא, אם טבא ואם בישא ?

ר' שמעון

נשבע אני !

הראש

דלא ליתן לשכיבי מרע שטם רפואתא אחריתא בר מהני רפואתיא דנוהגין
בכנשתא דנן הזנכרין לעיל, ואוף ואוף אם ימות השכיב מרע בחטאוהי ?

ר' שמעון

נשבע אני !

הראש

(לוקח כובע מלא זיע ונותן בראש ר' שמעון)

אני מצרף לנא בית דינא דלעילא, ונחננו בית דינא דלתתא מסוף עלמא ועד סופא, בהדין כובעא מלא זיע קדישא מהבעש"ט זצוקלהה, דמונח, ודלהוי מונח, על מוחך כל יומיא דחייך, ניתן הך אלקא חתא וגבורתא, בגין דלהוי נסיעתא לותך, נסיעתא לצדיקא קדישא, ושמו דתלחש עלוהי, ירפא כאבא דרישא, כאבא דבטנא, וכאבא דאחורא, דסטרא דימינא, ואוף דסטרא דשמאלא, ולהוי לך גבורתא למפקד עקרתא בגין דלהוי להון ילדיא. – סוף פתגמא דתהוי צדיקא אמיתא גמירא, ובכובעא דין דאיתיהב ברישך ובזיע דלי', תעביד אתיא, ניסין, ונפלאין, וכמה טיפין דנשתה בסעודתא דא, כל כך חביתין דחוכמתא, ודשכלא, יתיהב במוחא דליך.

(לוקח שופר ותוקע תרועה גדולה)

אמן.

הכנסיה

אמן ! אמן ! אמן ! כן יהיה בודאי בלי ספק !

(הצדקניות והגבאין נותנין על השלחן את הבייגל והביטעליות אוהבבוקים והשבחין ספר שבחי הבעש"ט. – אכילה ושתיה גדולה)

ר' שמעון

אתון חכימין דחכימין ! אתון מלכין וקסריין דשבחין ודספורין ! מאן מלכין וקסריין ? אתון צדיקא אמיתא ! – כגונא דיהוי טיפשטא מבר נש שיעלה על דעתא דלי' להוסיף כוכבין בשמיא, וטיפין מיא בימיא, ואורות בשמשא וצמחיה בעידן דאביבא על פני שדיא – כן יהוי מנאי שטותא וטופשתא למימר דבר להוסיף יקרכון וכבודיכן. ברם במלא חדא, אתון לכון תודות

לבאי, אתון עבידין בי יותר מאבא ואמא, בגין דאבא ואמא דלי עבידו מנאי
בר נש בעלמא, ואתון עבידין יתי צדיקא אמיתא ודין יותר ויותר מבר נש!
כל קבל דא, לא אגמר לתת לכון תודות נפשאי, לעלם ולעלמי עלמיא.

הכסניה

יחיה יחיה יחיה! מאה פעמים יחיה! יחיה וחיילים יגבר.
הצדיק אמיתי החדש שכך יפה מדבר.

ראש הכנסיה (נותן ימינו על ראש ר' שמעון לברכו)

יחיה, ויאכל, וישתה, ויתאכל מזונוהי, ויישן, ויפדה, וקמיעותוהי יתמלאון
כל ארעא, ולא יהוי רק קדחתא ושדפונא ושאר כאבא, בהני אינשין
דמאמינין בצדיקא, בגין די יסעו! ובגין די יתלשו! ובגין די יתנו!

(הצדיקים, הגבאים, הסופרים, ונשים הצדקניות, אוכלים, שותים, ושמחים, כל חלק
היום, וכל הלילה – עד שנשמע שמש הבהכ"נ והבית הכנסתו הגדולה, דקק [דקהילה
קדושה] חבליטש שקרא ברחוב העיר: הגיע זמן ק"ש וקריאת שמעו של שחרית!)

[תמונה שלישית]

פייגלא (באה פתאם בשגעון אל חדר הרבן ואומרת בפ"ע ובפני עצמה)

אנא תוליכני? – איה קבר בני? – (בראותה את הרבן תצעק בקול גדול) הוי! אתה
נכד הבעש"ט! פדה נא את בני ממורת!

הרבן

פייגלא! מה תבקש? מאין באת?

פייגלא (בתמהון נפש)

מאיין באתי? – מקבר בני, מתחת האדמה, ושם קר ולח, הה קר לי מאוד! –

הרבן

איך נשתנו פניה! פניה איך נשתנו! נשתנו פניה איך! לפני איזה שנים
ראיתי אותה והיה לי עמה כונה עצומה; חבל על דאבדין, עתה היא
כחושה!

(בתוך כך בא בעל פייגלא ור' טודרוס אביה עמו בחפזון)

בעל פייגלא

משוגעת! אנה רצת בעניך ובשגעונך?

פייגלא

שתוק! עתה באנו לתכלית המכוון, פה משכן נכד הבעש"ט, הצדיק
האמיתי, כל המלאכים אחיו המה. השמש אחיו, הירח דודו. אך דיבור אחד
ידבר, אך פדיון אחד יעשה, ובני לא ירד שאולה.

הרבן

(אשר חלש לבו מצרת האומללה, שָכַח שרבן הוא, וזרים מלאו כעת ביתו,
צועק בקול מר בכח)

מורי ורבותי! הגידו נא לי מה הכחושה הזאת רוצה ממני?

שמעיה הגבאי (אל האנשים)

הצדיק קורא אותה כחושה. הינו כחושה מזכיות, בעונותיה הרבים, לא
טוב! אין לה עזר!

הרבן

(שנוכר בתוך כדי דיבורו, את טעותו, שלא טוב עשה להגיד דברי לבו בגלוי)

מורי ורבותי! מן השמים לא נתנו לסגור דלתי עיני. כי אם יכולתי לעצום את עיני בודאי ידעתי מה לה, וכמה לקחת פדיון ומה לעשות לה. עתה מהרו והודיעו לי מה היה לה אולי יש תקוה – שמעיה! הביא לי בכלי עכור את הדבר המובא מברעסלא.

(שמעיה נותן לו יין שרף)

ר' טודרוס (במר נפש)

רבינא! זאת בתי! – ובעלה זה העומד לפניך עזבה אותה כמה שנים ואחר איזה פדיונות ונסיעות על קברים פעלנו שבא לכאן – ובשעת הטבילה הראשונה עשה פדיון ר' זעלקאנא, ובשעת הזיווג התפלל בחדר השני ר' זיסאנא עם שני מנינים יהודים טובים; ונתעברה – והיתה מקשה ללדת ואחר כמה פדיונות ותלישת קברים, ילדה בן – ועל הכסא של אליהו ישב הרב דשעלחוב ולוי יצחק מברדיטשוב ומל אותו הרב דשיפוטסקא, ומצץ ר' ישראלקאנא ועץ רקבון על המילה פזר ר' לאבאנא – ובכל זאת הילד בן שש השנים נפל לאותה השמועה – ומרוב דאגה וצער ועגמת נפש נשתגעה העניה הזאת, רבינא! עזור נא! כי בידך לעזור.

הרבן

כיון שכל אלה הצדיקים המפוארים התפללו ועמלו בשעת הטבילה והזיווג בשעת הריון והלידה, והמילה והפריעה והמציצה והפיזור של עץ רקבון ובכל זאת השטן בצפרניו אחז את הילד; חי נפשי הפקחת והחזקה אי אפשר להצילו! לשוא תבא האשה פתאום לחדרי, לשוא ירוץ ר' טודרוס אביה, ובעלה אחריה. ולשוא תתלשו קברים ותשתתחו על קברים! לשוא! בחנם! לא טוב! ואף שיחיה הילד מכל מקום הוא חשוב כמת מעתה ועד עולם, ויהיה לו רק מראה אדם חי, וסימן הוא שאם תכו בחוטמו יצא דם. –

עתה לכו כלכם מכאן, אל תעשו אותי משוגע !

פייגלא

אני אצא מפה? אתה לא תוכל לעזור לי? מי יוכל להושיע? ביד מי נתן אלהים את נפשותינו? מי יוכל לקחת פדיונות? מי מכין עולמות באכילתו? מי ימים מיבש בשתיתו? מי מעורר ישני עפר בתנומתו, מי מוריש ומעשיר בפדיונותיו משפיל ומרומם בחרמו ובשמתו? מי יוכל לישן י"ב שעות רצופות לטובת כלל ישראל? מי יוכל לראות בעין מאירה בעת יעצום את עיניו? רבינא! צדיק אמיתי! נכד הבעשט! נכד ר' אלעזר קאזאק! מלך בוואלחייא! מרומם מכל הטאטריין, מפואר מכל הגאזעטיס העיתוניים! שלא היו ושלא נבראו! אתה לא תעזור לי? אתה לא תציל את בני מרדת שחת? אוי וי! רשע! עוכר ישראל! גולן אמיתי! זולל וסובא! עצל נרדם! אתה לא תושיעני, אני אחזיק בשערות זקנך ולא אשאיר לך מהם שריד ופליט! אוי וי!

(הרבן וכל העם כשהיו שומעים את האמיתות ושגעונות הללו יוצאים מפי פייגלא נפלו בחרדה באימה וברתת ועמדו סטאפום וקוממיות כסוס, אחווי תדהמהו והרבן נותן שתי ידיו על שתי לחיו לכסות זקנו, וצועק בניגון הדלקת נרות לחנוכה)

קראו את רחלי די פרומא! ותהפוך את המשוגעת קאשיליק ותנועת התהפכותו לחוץ הבית!

רחלי די פרומא

(באה בכפיפת קומה ובידה השבחין ושבחי הבעש"ט מועתק ללשון דייץ ויידישן – מן חדר הפנימי. ואומרת בקול נמוך)

מה תעשה הנמלה הקטנה הנמוכה?

הרבן (חוזר לצות עליה כנ"ל)

רחלי די פרומא

(מניחה השבחין על השלחן, פושטת ידיה ואומרת בלחש בקול גדול)

אני הגלמודה הבזויה והשוממה – הגלמודה בחדר הפנימי שבפנימית
הבזויה מחמת שבעלי אינו כרוך אחרי יהודים טובים – והשוממה מרוב
אימה ופחד שבא בלבי לחשוב שכל דברי השבחי בעשט זצוקלהא אזכר
צדיק וקדוש לברכה לחיי העולם הבא! המה שקרים וכזבים. – אני מוכנת
ומזומנת להתרומם כנשר, להתגבר כלביאה ולרוץ כצביה לעשות רצון הרבי
הצדיק מכל הצדיקים שבכל הדורות, להפוך המשוגעת הזאת קאזיליק
לחוץ, כי היא משוגעת מעבר השמאל, מחמת המשוגעים הנכונים מעבר
של ימין מכים את עצמם באבנים בשעת קריאת התורה ומגלים לאנשים
חטאם ומכוונים האמת, ומחמת אלו הדברים רבים חוזרים בתשובה
והאמונה מתחזק בלב ישראל, והמה הניסים הגלויים המפורסמים קודם
ביאת משיח צדקינו כאשר הודיע לנו זאת ר' בערל אדב בערל שוחט מליניץ
בהקדמת השבחין של הבעשט זצוקלהא.

(באמרה ככה אוהזת את פייגלא ומהפכת אותה לחוץ ובעל פייגלא ור' טודרוס אביה
רצים אחריה)

‘Three Scenes of Hasidic Tomfoolery by Yaakov Shmuel Bik (1816–1824)’, *Dehak: Journal of Hebrew Literature* 17 (2024), pp. 524-539 (Hebrew)

In 1953, Dov Sadan published a short, provocative manuscript titled “Hezyoni Hitul” (Scenes of jest), a text that for unclear reasons had been overlooked until that point. In consideration of this work’s important and aesthetic value, we have reissued it here on the basis of a recently discovered manuscript. The context of the manuscript is clear: the publication of *Shivhei ha-Besht* (In praise of the Baal Shem Tov) in Kopust in late 1814 and in a Yiddish version in Ostroh in 1816. *Shivhei ha-Besht* shocked readers with its depictions of the wondrous deeds of Israel Baal Shem Tov (the Besht). It was the first attempt, in the mode of hagiography, to describe the persona of the Besht at a time when many had already lay claim to his legacy and disseminated the teachings of Hasidism. With new hasidic courts and *tsaddikim* appearing in every corner, there was a need for an account of the founder and his praises, a sort of propaganda literature that would relate his wonders and present him as a new embodiment of R. Isaac Luria for contemporary *tsaddikim* to emulate. It comes as no surprise that the Maskilim rushed to address the book, mocking it in satires and parodies. They imagined that by undermining the image of the Besht and mocking his praises they would cause people to abandon the living *tsaddikim*. The text presented here contains three satirical portrayals (or scenes) of a meeting between simple people and wonder-working hasidic rebbes who claim authority from the Besht. *Shivhei ha-Besht* stands in the background here as an inspiration for imaginary miracles and as a holy book with magical powers. The three scenes were written between the years 1816 and 1824. They attempt to depict the making of hasidic hagiography, as well as the dirty truth of how the *tsaddikim* actually perform their miracles. In other words, how the *tsaddikim* act cunningly to deceive the public while articulating their miraculous deeds in hagiographic tones à la *Shivhei ha-Besht*. This text is important not only for its content, language, style, and the context in which it was written, but also on account of its author, Yaakov Shmuel Bik (1772–1831), a well-known Galician Maskil who moved between complex worlds, namely those of the Galician rabbinate, Hasidism, and the Haskalah.